

AGONIMIA – fjällavar

Vårtlavsfamiljen Verrucariaceae,
Verrucariales

Göran Thor

Bål ofta med papiller, perithecier svarta och utan involucrellum, sporer färglösa och murformiga. *Polyblastia* s.lat. har involucrellum och *Leucocarpia* har färglöst excipulum.

Bål slät-vårtig-kornig-fjällig, ofta med små papiller. Fotobiont chlorococcoid. Perithecier svarta, utan involucrellum och med en tjock, treskiktad vägg med det yttersta skiktet brunt och de två inre bleka; hymenium I+ rött eller I+ blått (*A. flabelliformis*), K/I+ blått; med perifyser och perifysoider (parafyser saknas). Asci tunnväggiga med föga utvecklad, K/I-tholus, oftast med (1-)2 eller 8 sporer. Sporer färglösa men äldre sporer kan bli brunaktiga, murformiga. Pyknid finns eller saknas. Konidier stavformiga.

Bål C-, K-, KC-, Pd-, UV-, inga lavsubstanser.

Litteratur: British Lichen Society vol. 31 (2023), Guzon-Krzeminska et al. (2012), Pykälä (2007), Svensson et al. 2024, Westberg (2024).

Bestämningsnyckel-bygger på att perithecier och sporer finns men så är inte alltid fallet. *A. tristicula* saknar ofta perithecier men går då ofta att känna igen på den brungröna, fjälliga bålen.

- 1 Asci oftast med (1-)2 sporer; sporer (40-)57-120(-150) µm långa; bål med ± ogrenade fjäll.....2
 - Asci med 8 sporer; sporer (25-)29-55 µm långa; bål finkornig, vårtig eller med korallöida till fingerlika fjäll.....3
- 2 Perithecier 0,24-0,5 mm i diameter.....*A. tristicula*
 - Perithecier 0,13-0,23 mm i diameter*A. vouauxii*
- 3 Perithecier i övre delen med vertikala sprickor eller fåror.....*A. reptata*
 - Perithecier släta, utan sprickor eller fåror.....4
- 4 Perithecier 0,12-0,25 mm i diameter; sporer 23-35(-44) µm långa, på bark eller ved5
 - Perithecier 0,25-0,6 mm i diameter; sporer 31-55 µm långa; på jord eller på mossor på jord och sten.....6
- 5 Bål oregelbundet vårtig; på bark eller ved.....*A. allobata*
 - Bål av solfjäderslikt grenade till korallöida fjäll; på bark och rötter av lövträd.....*A. flabelliformis*
- 6 Bål grågrön-mörkgrön, vanligen med glänsande, svarta vårtor 0,07-0,24 mm i diameter; celler i cortex utan brunt pigment*A. globulifera*
 - Bål mörkgrön-brun, utan svarta vårtor; celler i cortex med brunt pigment*A. gelatinosa*

Agonimia allobata slät fjällav

Bål mörkgrön-brun, oregelbundet vårtig, med papiller. Perithecier 0,12-0,22 mm i diameter, sittande till helt insänkta, släta, svarta med blekbrun öppning.

Asci med 8 sporer. Sporer murformiga, (25-)29-35(-44) × 11-17 µm. Pyknid saknas.

På lövträdsbark, ofta trädbaser i fuktiga lägen, ibland på ved. Sk Öl Gtl Sm Hl Bh Vg Ög Srm Upl Dlr Gst, r.

A. globulifera och *A. gelatinosa* har större perithecier (0,25-0,6 mm i diameter), sporer 31-55 µm långa och växer på jord eller på mossor på jord och sten. *A. flabelliformis* har en bål av solfjäderslikt grenade till korallöida fjäll.

Agonimia flabelliformis

Bål blekt brungrön (i våta grön), av solfjäderslikt förgrenade till korallöida fjäll, utan papiller. Perithecier 0,15-0,25 mm i diameter, sittande till något insänkta, släta, bruna med blekbrun öppning. Asci med 8 sporer. Sporer murformiga, med färre än 20 celler samtidigt synliga i mikroskoppreparat, 23-35 × 11-15 µm. Pyknid saknas.

På bark och rötter av lövträd. Gtl Upl, r.

A. globulifera och *A. gelatinosa* har större perithecier (0,25-0,6 mm i diameter), sporer 31-55 µm långa och växer på jord eller på mossor på jord och sten. *A. allobata* har en oregelbundet vårtig bål.

Agonimia gelatinosa mossfjällav

Bål mörkgrön-brun, finkornig, i våta geléaktig, utan papiller, cortex med celler med brunt pigment. Perithecier 0,3-0,5 mm i diameter, nästan sittande till hälften insänkta, släta, svarta med blekbrun öppning. Asci med 8 sporer. Sporer murformiga med 16-30 celler samtidigt synliga i mikroskoppreparat, 31-55 × 15-20 µm. Pyknid sällsynta, 70 × 40 µm, svarta; konidier stavformiga, 2,3-3 × 0,7-0,8 µm.

På mossor på kalkrik mark. Öl Bh Srm Upl Hrj Jmt LyL TL, r.

A. allobata och *A. flabelliformis* har mindre perithecier (0,12-0,25 mm i diameter), sporer 23-35(-44) µm långa och växer på bark eller ved. *A. globulifera* har en grågrön-mörkgrön bål vilken vanligen har glänsande, svarta vårtor. 0,07-0,24 mm i diameter; celler i cortex utan brunt pigment.

Agonimia globulifera alvarfjällav

Bål ofta liten, grågrön-mörkgrön med oregelbundna, ± fingerlika lobor, 20-50 µm breda, centralt ibland med en samling platta fjäll, med papiller och glänsande svarta vårtor (0,07-0,24 mm i diameter). Celler i cortex utan brunt pigment. Perithecier sällsynta, 0,25-0,6 mm i diameter, sittande till något insänkta, släta, svarta med blekbrun öppning. Asci med 8 sporer. Sporer murformiga med (22-)37-60 celler samtidigt synliga i mikroskoppreparat, 32-50 × 15-26 µm.

Pyknid saknas.

På kalkklippor. Öl, rr.

A. allobata och *A. flabelliformis* har mindre perithecier (0,12–0,25 mm i diameter), sporer 23–35(–44) µm långa och växer på bark eller ved. *A. gelatinosa* har en mörkgrön–brun bål utan glänsande svarta vårtor samt har celler i cortex med brunt pigment.

Agonimia repleta strandfjällav

Bål smutsgrön–brunaktig, kornig–fjällig (30–120 µm i diameter), ibland med små papiller. Perithecier 0,14–0,2 mm i diameter, ofta till 50–75 % insänkta, upptill med vertikala sprickor eller fåror, svarta med svart öppning. Asci med 8 sporer. Sporer murformiga, $20\text{--}46 \times 12\text{--}20$ µm. Pyknid saknas.

På mossig lövträdsbark (ek och grönvide *Salix phylicifolia*) i skugga. Upl LyL, rr.

Övriga arter med 8 sporer i asci har släta perithecier. *Agonimia tristicula* och *A. vouauxii* har också perithecier med sprickor eller fåror men har asci med (1–)2(–3) sporer.

Agonimia tristicula miniatyrfjällav

Bål grönbrun–brun (i väta grön), fjällig med ± ogrenade fjäll (0,3–1 mm i diameter) eller ibland kornig, med små papiller. Perithecier saknas ofta, 0,24–0,5 mm i diameter, sittande–upp till 50 % insänkta, upptill med vertikala sprickor eller fåror, svarta med ljusbrun öppning. Asci med få ((1–)2) sporer. Sporer murformiga, $57\text{--}120(–150) \times 26\text{--}50$ µm. Pyknid saknas.

På mossor på skuggiga klippor eller sällan direkt på klippor, mest på kalk, sällsynt på mossor på ädellövträd. Sk–Bh Ög Srm Upl Dlr Gst Jmt LyL TL, r.

Den i Sverige mest vitt utbredda och vanligaste arten i släktet. Perithecier saknas ofta men går då att känna igen på den brungröna, fjälliga bålen. *A. vouauxii* har också asci med få sporer ((1–)2–(3)) sporer men är i alla avseenden mindre.

Agonimia vouauxii

Bål grönbrun–brun (i väta grön), fjällig med ± ogrenade fjäll (0,06–0,2 mm i diameter) eller ibland kornig, med små papiller. Perithecier 0,13–0,23 mm i diameter, sittande till upp till 50 % insänkta, upptill med vertikala sprickor eller fåror, svarta med ljusbrun öppning. Asci med (1–)2(–3) sporer. Sporer murformiga, $(40\text{--})60\text{--}72(–87) \times 15\text{--}24(–33)$ µm. Pyknid saknas.

På mossor på kalkrik sand och kalksten eller direkt på sten. I Norden hittills funnen i Danmark och Finland. I Finland rapporterad att ha 3 sporer per ascus.

A. tristicula har också asci med (1–)2 sporer men är i alla avseenden större.